

Put patnje i oprosta u romanu Braća Karamazovi

Jurakić, Ena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:138945>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-01-30**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository of evaluation works](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za rusistiku

Diplomski sveučilišni studij ruskog jezika i književnosti

Ena Jurakić

Put patnje i oprosta u romanu Braća Karamazovi

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru

Odjel za rusistiku

Diplomski sveučilišni studij ruskog jezika i književnosti

Put patnje i oprosta u romanu Braća Karamazovi

Diplomski rad

Student/ica:

Ena Jurakić

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Adrijana Vidić

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ena Jurakić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Put patnje i oprosta u romanu Braća Karamazovi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 21. listopada 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Koncept patnje.....	3
2.1. Patnja kod Dostojevskog.....	4
2.2. Apologija patnje i oprosta Julije Kristeve.....	7
3. Braća Karamazovi	10
3.1. Koncept univerzalne krivice	10
3.2. Patnja i alternativno iskupljenje Dmitrija Karamazova	12
3.3. Ivan Karamazov i Smerdjakov kao njegovo drugo „ja“	15
3.4. Aljoša Karamazov kao „viši čovjek“	19
4. Zaključak	22
5. Bibliografija	24

1. Uvod

Braća Karamazovi (1880.) posljednji su roman Fjodora Mihajloviča Dostojevskog, velikog ruskog realista te jednog od najvećih književnika uopće. Smatran remek-djelom visokog realizma, roman se bavi raznim socijalnim, religijskim, filozofskim i etičkim pitanjima poput vjere, morala, slobode, zločina, savjesti, te konceptima patnje i oprosta koji su prisutni u mnogim romanima u opusu Dostojevskoga. Okosnicu fabule romana predstavlja ocubojsstvo u obitelji Karamazov koje Dostojevski problematizira kroz prizmu slobodne volje i patnje koja s njom dolazi. Smještena u religijsko-teološki kontekst, patnja kod Dostojevskog postaje neizostavan element jer se putem patnje njegovi junaci mogu iskupiti za svoja nedjela, pokajati se i dobiti oprost koji im je potreban za duhovni i moralni preporod. S obzirom na to da patnja često uključuje krivnju, Dostojevski u *Braći Karamazovima* podiže ideju o krivici na višu razinu – kroz lik starca Zosime progovara o konceptu univerzalne krivice, to jest, svijesti da su svi krivi za sve, a prihvaćanjem odgovornosti za nju omogućava svojim junacima da vole bližnjega praksom djelotvorne ljubavi koju utjelovljuje Aljoša, najmlađi među braćom Karamazov.

Cilj ovog rada je analizirati koncepte patnje i oprosta u *Braći Karamazovima* te njihov utjecaj na karakterni razvoj Dostojevskijevih junaka u spomenutom romanu. Gotovo svaki od likova u *Braći Karamazovima* ima svojstven put i percepciju patnje, što je rezultat razlike u njihovim vjerskim i etičkim načelima. U teorijskom dijelu rada će se za početak raspravljati o samom konceptu patnje iz psihološke i filozofske perspektive te o njezinoj manifestaciji u književnosti kao umjetnosti, a potom će se pomoću zapažanja proučavatelja prikazati način na koji se pojam patnje odrazio u stvaralaštvu Dostojevskog te će se povezati s drugim pojmovima kao što su sloboda, ljubav, savjest, krivnja i tako dalje. Nakon toga slijedi prijelaz na roman *Braća Karamazovi*. Prvo će se predstaviti ideja o univerzalnoj krivici, a zatim slijedi analiza posvećena braći Dmitriju, Ivanu i Aljoši, te njihovom potencijalnom polubratu Smerdjakovu, nezakonitom sinu i pravom ubojici Fjodora Pavloviča Karamazova, koja će pokušati pokazati njihov odnos prema univerzalnoj krivici te važnost patnje i oprosta u postizanju moralnog uskrsnuća za junake Dostojevskoga. Analiza će započeti s najstarijim bratom Dmitrijem koji iz ponosa i plemenitosti odluči prihvatiti patnju i kaznu za ocubojsstvo koje nije počinio kako bi se iskupio za drugo nedjelo, nastavit će se sa srednjim bratom Ivanom, koji pati zbog kolebanja između vjerovanja i nevjerovanja, i Smerdjakovom koji pod utjecajem Ivanovih bezbožnih ideja ubija oca i time mu nameće krivnju, a završit će se s najmlađim, anđeoskim likom Aljoše

koji uspijeva prebroditi krizu vjere i praksom djelotvorne ljubavi prema bližnjem omogućiti darivanje oprosta.

2. Koncept patnje

Počevši od antike i Homerove *Odiseje*, preko Shakespearea i Goethea, sve do modernih romana, ljudska patnja bila je i ostala jedna od neiscrpnih tema svjetske književnosti. Slojeviti pojam patnje, univerzalne zagonetke ljudskog postojanja, teško je obuhvatiti. Patnja se može odnositi na fizičku bol, ali češće se promatra iz psihološke perspektive jer uključuje razne vrste mentalne boli kao što su tuga, anksioznost, panika, depresija, poniženje, usamljenost (Mayerfeld 24). Opisana je kao stanje izrazite tuge, uznemirenosti i tjeskobe izazvano događajima koji prijete narušavanjem cjelovitosti osobe ili su već do toga doveli, a prestaje tek kada se ukloni prijetnja ili osoba uspije obnoviti svoju cjelovitost na neki drugi način (Cassell 73).

Iz egzistencijalističke perspektive, „živjeti znači patiti, preživjeti znači pronaći smisao u patnji“ (Frankl 9). Prema Miguelu de Unamunu, španjolskom književniku i filozofu, patnja je srž života i korijen osobnosti, ona nas čini ljudskim bićima i međusobno nas povezuje (102). Kako bi spasili svemir od ništavila, ljudi su stvorili Boga koji je poslao svoga Sina da otkupi čovječanstvo patnjom i smrću (80, 101). Čovjek pati jer i Bog pati, a ono božansko u patnji otkrilo se kroz Krista, iz čega slijedi da čovjek kroz patnju postaje bliži Bogu (101-102). Patnja također predstavlja put svijesti kojom stječemo samosvijest (74). Posjedovanjem samosvijesti shvaćamo da se razlikujemo od drugih bića, a s drugim se ljudima istinski povezujemo putem suosjećanja u zajedničkoj patnji, iz čega se rađa spiritualna ljubav (72-74). Nadalje, uz koncept patnje često se postavlja pitanje njezinog smisla o kojem je pisao Friedrich Nietzsche u knjizi *Uz genealogiju morala*. Prema Nietzscheu, čovjek ne očajava zbog samog postojanja patnje, već zbog njezine besmislenosti: „Čovjek, najhrabrija i na patnju najsviknutija životinja, po sebi ne niječe patnju. On je *hoće*, on je sam traži, pod pretpostavkom da mu se pokaže neki *smisao* toga, neka *svrha* patnje. Besmislenost patnje, ne patnja, bila je kletva koja je dosad ležala na čovječanstvu...“ (2004, 188). Do pojave asketskog ideala, čovjek „nije znao sama sebe opravdati, objasniti, potvrditi, *patio* je od problema svog smisla. *Patio* je i inače, bio je u osnovi jedna *boležljiva* životinja“ (188). Asketski je ideal u kontekstu kršćanstva patnji dao smisao i tako pružio spas od samoubilačkog nihilizma; čovjek više nije bio „kao list na vjetru, igračka nesmisla“ (188). Da bi se „ublažila“ besmislena priroda patnje i život učinio podnošljivijim, Nietzsche tvrdi da su stari Grci stvorili dramsku umjetnost u slavu bogova i tako veličali patnju: „Kako bi inače tako podražljiv i tankočutan narod, s takvom žestinom žudnje, tako jedinstveno sposoban za *patnju*, mogao podnositi život, da mu on nije, obavijen nekom uzvišenom gloriom, bio pokazan u njegovim bogovima“ (1997, 38). Patnja je grčkoj tragediji služila kao inspiracija, a tragedija je patnji zauzvrat dala estetski oblik i uzvišenost. Pomoću grčke tragedije, u čijoj je

srži bila patnja, publika se pod krinkom ljepote mogla povezati s bogovima u njihovim mukama (Powell 16). „Tu, u najvećoj pogibelji volje, poput spasonosne iscjeliteljice čarobnice, prilazi *umjetnost*; te odvratne misli o užasu ili apsurdnu opstanka jedino ona umije svrnuti u predodžbe s kojima se daje živjeti...“ tvrdio je Nietzsche (1997, 59).

Daljnijim razvojem svjetske književnosti patnja je poprimila reformativnu ulogu koja može biti edukativna, što znači da nas proživljavanje teške emocionalne krize navodi na razmišljanje o prethodnim pogreškama kako bismo ih ispravili i presložili prioritete, ili iskupljujuća, zato jer patnja predstavlja ključni element na putu k moralnoj obnovi nakon počinjenog zločina (Mayerfeld 86). Kod Fjodora Mihajloviča Dostojevskog, prethodnika moderne proze, patnja postaje gotovo neizostavan element u romanima kao što su *Bijedni ljudi*, *Zločin i kazna*, *Bjesovi*, *Idiot*, i, naposljetku, *Braća Karamazovi*.

2.1. Patnja kod Dostojevskog

Koncept patnje u romanima Dostojevskog vuče korijene iz kršćanske filozofije – patnja je neophodan dio ljudska života jer se svaki čovjek rađa kao grešnik, a njezino prihvaćanje vodi do moralne čistoće i iskupljenja. Čovjek jedino može dobiti spasenje ako prihvati patnju, a Bogu se vraća pomoću ljubavi i empatije, u suprotnom odlazi u propast (Strem 15). Vjersko uzdizanje patnje i postupanje po moralnom zakonu u ruskoj je misli oduvijek bilo od velike važnosti. Prema Josefu Bohatecu, ruski oblik kršćanstva usko je povezan s kršćanskim misticizmom, a s obzirom na to da je vrhunac Kristovog bivanja na zemlji obilježen mučeništvom i konačnom smrću za oslobođenje čovječanstva od grijeha, Rusi vjeruju da se kroz trpljenje patnje približavaju Spasitelju. Ideja da će krotki naslijediti zemlju, duboko utkana u ruskoj povijesti, prenosila se s koljena na koljeno i običnom, bijednom puku davala nadu da će se na posljednjem sudu uzdići nad moćnom, licemjernom aristokracijom jer je Krist ljubio pijance, prostitutke, kriminalce koji su se bili spremni pokajati (Simons 167). Dostojevski je često prikazivao spomenute likove grešnika pokajnika koji su se uspjeli iskupiti za grijeh tako što su dobrovoljno pristali patiti, kao naprimjer, Raskoljnikov u *Zločinu i kazni*, a tema patnje i oprosta kulminira u njegovom posljednjem romanu koji ćemo ovdje analizirati (169).

Također, patnja je za Dostojevskog nezamisliva bez slobode (Berđajev 277). Neki su kritičari, među kojima je i John D. Simons, prepoznali Schillerov utjecaj na stvaralaštvo Dostojevskog u naglašavanju važnosti slobode (160). Prema Schilleru, slobodu se može istinski iskupiti samo putem dobrovoljne patnje, a Simons tvrdi da ova romantičarska koncepcija vrijedi

i za Dostojevskog (161). Ruski filozof Nikolaj Berdjajev navodi da se sloboda „nalazi u središtu shvatanja sveta kod Dostojevskog“ i da zapravo postoje dvije vrste slobode, prvobitna i konačna, koje spaja put prožet mukom i patnjom (277-278). Sloboda je sama po sebi iracionalna, ona mami čovjeka da krene njezinim putem i prijeđe granice koje su mu postavljene (267). Međutim, sloboda ima moć gurnuti čovjeka u propast ako ga slobodarski zanos nagna u uvjerenje da nema ničega iznad njega samog (282). Važno je naglasiti da slobodu ne treba izjednačavati s nametnutim dobrom ili savršenstvom jer se time gubi njezina srž, što znači da dobro također mora biti slobodno, a „sloboda dobra podrazumeva slobodu zla“ (279). Sloboda uključuje samovolju, samovolja otvara put k zlu, zlo vodi u zločin koji se iskupljuje patnjom, a patnja za Dostojevskog označava mjerilo dubine čovjeka zato što se „samo kroz patnju podiže i izrasta“ (291-293). Kada se sloboda pretvori u samovolju, čovjek odbacuje sve granice, jer nepostojanje Boga podrazumijeva da je sve dopušteno, gubi svoju slobodu te postaje rob ideje (295). Upravo to postojanje zla u svijetu Dostojevskijevi likovi koriste kao glavni argument u obrani svog ateizma i odbacivanju Boga, no Berdjajev nudi odgovor:

Bog upravo i zato postoji što ima zla i patnje u svetu; postojanje zla jeste dokaz postojanja Božjeg. Kada bi svet bio savršeno dobar i blag, Bog ne bi bio potreban, svet bi bio bog. Boga ima zato što ima zla. Zlo znači da Bog postoji zato što postoji sloboda. I Dostojevski dokazuje postojanje Boga kroz slobodu čovekovog duha. Oni, koji mu odriču slobodu duha, odriču Boga, i obrnuto. (288-289)

Shodno tome, „u zlu koje se rađa iz slobode nestaje sloboda“ i moguće ju je vratiti samo iskupljenjem u Kristu, a taj je put prožet patnjom (294). Dostojevski uzdiže patnju jer vjeruje da ima moć iskupljenja krivice i uništenja zla u čovjeku (302).

Nadalje, patnja je kod Dostojevskog usko vezana uz pojam krivnje i grižnje savjesti koje su neizostavan element grijeha i/ili zločina (Bridges 2). Moglo bi se reći da Dostojevski ne prikazuje krivnju kao kvantitativnu jer se ne mjeri sankcijama koje propisuje država, već kao kvalitativnu zato što je osobi nameće vlastita grižnja savjesti znajući da je svjesno ili nesvjesno kriva (4). Također, postojeći osjećaj krivnje može se osloboditi tako što se kanalizira kroz zločin koji nije njezin izvor, već služi kao sredstvo kroz koje se krivnja povezuje s konkretnim objektom (6). Iz tog razloga pojedinac može preuzeti odgovornost za, recimo, ubojstvo koje nije počinio, što mu omogućuje da se pokaje za neku drugu krivicu zbog koje ga grize savjest. U djelima Dostojevskog državni aparat ne kažnjava zlo kao što to čini grižnja savjesti u unutarnjem svijetu njegovih likova (Berdajev 293). Za njih je unutarnja kazna u obliku podivljale grižnje savjesti gora od državne jer „čovjek pritisnut grižom savesti očekuje kaznu

kao olakšanje svojih patnji“ (293). Grižnja se savjesti ne javlja samo kada čovjek počini zločin, ona ga muči zato jer je u svojoj duši razmišljao o zločinu premda ga nije realizirao:

Mi ne ubijamo svoje bližnje samo onda kada im oduzimamo život vatrenim ili hladnim oružjem. Najskrivenija pomisao koja ne dolazi uvek do čovekove svesti, koja je uperena protiv bića našeg bližnjeg, već je ubistvo počinjeno u duhu i čovek je odgovoran za njega. Svaka je mržnja već ubistvo. I svi smo mi ubice i zločinci premda nas državni zakon i javno mnjenje smatraju za ljude besprekorne koji ne zaslužuju nikakvu kaznu. (299)

Osjećaj krivnje jača s vremenom i podsvjesno navodi likove na iracionalno ponašanje, javlja im se u snovima, odražava se na njihovo mentalno i fizičko zdravlje (Bridges 14). Naposljetku natjera likove da se povuku u sebe i izoliraju od ostatka svijeta, gdje ih grižnja savjesti toliko izmuči da odluče priznati krivicu sebi i drugima (35). Grižnja savjesti kod Dostojevskijevih likova istovremeno služi kao pokazatelj krivnje i oblik unutarnje kazne. Nakon što osvijesti krivnju, junak traži kaznu koja će ga od nje očistiti kako bi se mogao duhovno preporoditi (70). No, samo priznanje vlastima nije dovoljno da lik započne svoj put ponovnog rođenja, ključno je da propati i iskreno se pokaje (28). U *Braći Karamazovima* koncept krivnje poprima univerzalni oblik u širem religijsko-teološkom kontekstu koji će biti detaljno analiziran u jednom od sljedećih poglavlja.

Osim slobode iz koje niču kriza vjere, zločin i svijest o počinjenom prijestupu, izvor patnje kod likova Dostojevskog također mogu biti pohlepa i ponos. U njegovim je djelima ambicioznost često prikazana kao negativna osobina jer navodi likove da čine nečasne radnje u svrhu stjecanja bogatstva. Kod takvih se likova patnja javlja nakon što postanu svjesni vlastite prosječnosti i u strahu od neuspjeha počnu kršiti moralne vrijednosti u uzaludnom pokušaju da to promijene, ali ona nije produktivna jer ne rezultira duhovnim rastom, već samo produbljuje njihovo nezadovoljstvo materijalnim stanjem i društvenim položajem (Chapple 96). Između ostalog, opterećeni su tuđim mišljenjem pa im ponos služi kao maska kojom skrivaju svoje materijalne nedostatke pred očima javnosti. Ponositi također pate od pretjeranog samopoštovanja zbog kojeg postaju toliko defanzivni da si uskraćuju potencijalni napredak. Ponekad se radi ponosa likovi samokažnjavaju kako bi se uzdigli nad ostalima i uživaju u patnji koju si nanose, ali takva patnja ne vodi k iskupljenju jer naglašava individualizam koji je u suprotnosti s bratskom ljubavi (97). Samokažnjavanje može uslijediti i kao posljedica osjećaja manje vrijednosti, stoga likovi traže patnju zbog vlastitih neuspjeha, a negativno mišljenje o sebi mogu promijeniti pod utjecajem bratske ljubavi (97-98). Nadalje, ponos se može ideološki

odraziti na shvaćanje svijeta utemeljeno na razumu i logici, koje se nalazi u opreci s kršćanskim idealom. Likovi koji izričito koriste razum pri objašnjavanju svijeta oko sebe često ga koncipiraju kao zemaljsku utopiju u kojoj nema mjesta za Boga i kršćanstvo, a svijet koji nije utemeljen na ljubavi prema bližnjemu i Kristu za Dostojevskog predstavlja propast jer krši slobodu pojedinca, što je moguće vidjeti u priči o Velikom Inkvizitoru Ivana Karamazova (98).

Nemogućnost ljubavi prema bližnjemu također predstavlja izvor patnje (Chapple 98). Kršćanstvo je za Dostojevskog religija ljubavi prema bližnjemu, svaki je čovjek stvoren po uzoru na Božju sliku, jednako je vrijedan i zbog toga se „ne može nekažnjeno zgaziti ni jedno ljudsko biće“ (Berđajev 301-314). Za Dostojevskog postoji jedna najviša ideja, a to je ideja o besmrtnosti ljudske duše koja je ujedno slobodna i odgovorna (300-301). S obzirom na to da „priznavanje postojanja unutarnjeg zla i odgovornosti za zločin znači priznavanje suštinskog bića ljudske ličnosti“, iz toga slijedi da negiranje besmrtnosti podrazumijeva negiranje dobra i zla (301). Ako nema besmrtnosti, onda je sve dopušteno jer čovjek ne odgovara za zlo (300). U počinjenju zločina nad bližnjim pojedinca ne bi trebao sprječavati strah od državne kazne, to bi trebala činiti njegova besmrtna priroda koju negiraju ubojstvo i zločin jer „kada čovek u svojoj samovolji uništava drugog čoveka, on uništava i sebe samog, prestaje da bude čovek, gubi svoj ljudski lik i njegova se ličnost razara“ (296-301). Zločin nad bližnjim ne može se opravdati nikakvim uzvišenim ciljem jer je svaka ljudska duša vrjednija od ideje o budućem čovječanstvu (296). Ako se čovjek odrekne ljubavi prema bližnjem, time se odriče i Boga po čijoj je slici nastao, a počinjeni zločin može iskupiti samo putem patnje koja uništava zlo, što odgovara „najvišem dostojanstvu čoveka kao sina božjeg“ (293).

2.2. Apologija patnje i oprosta Julije Kristeve

U knjizi *Crno sunce: depresija i melankolija*, Julia Kristeva bavi se proučavanjem koncepta patnje u stvaralaštvu Dostojevskog iz psihoanalitičke perspektive. Prema Kristevi, želju za patnjom u njegovim romanima moguće je shvatiti kao „inhibirani nagon smrti“ zbog kojeg se Dostojevskijevi junaci nakon transgresivnog čina povuku u sebe i predstojeću patnju prvobitno usmjere prema vlastitoj osobi, a potom i prema ostatku društva (138). Osim državnog zakona, izvršenjem zločina krši se i kršćanski zakon ljubavi prema bližnjemu. Po uzoru na Berđajeva, ubojstvom bližnjega poriče se ljubav prema samome sebi, što vodi do intrinzične mržnje koja se postupno širi u zajednicu iz koje se junak želi izolirati (144). Kršenje dvaju spomenutih zakona rezultira dobivanjem odgovarajućih kazni: državna vlast određuje zakonsku kaznu, naprimjer robiju u Sibiru, a unutarnja kazna dolazi u obliku grižnje savjesti koja se javlja nakon

počinjena zločina i predstavlja put patnje za junaka. Patnja se rađa iz neprekidne potrage za smislom, karakterizira se kao „najveći iskaz ljudskosti“ te služi kao mjera i dokaz čovjekove vrijednosti (139-143). Također, patnja za vjernike „predstavlja znak ovisnosti o božanskom Zakonu, kao i znak nepremostive razlike u odnosu na taj Zakon“, a Dostojevskijev lik koji ne priznaje Boga vodi se formulom „Bog ne postoji – Ja sam Bog – Ja ne postojim – Ja se ubijam“ i ne boji se Božje kazne, te samoubojstvom dovodi ljudsku slobodu do apsolutne razine (143-144). Međutim, izvršenjem samoubojstva junak odbija preuzeti patnju, čime se automatski lišava „praštajuće ljubavi, idealnog smisla, Boga“ (140).

Patnja je, prema Kristevi, čvrsto povezana s melankolijom koja se u *Rječniku stranih riječi* definira kao „vrsta duševne bolesti kod koje prevladava mučno i potišteno raspoloženje“ (Domović i dr. 869). Čak i prije nego što se dogodi potencijalni zločin, Dostojevskijev junak može patiti od melankolije zbog samog predosjećaja o uznemirujućem događaju. Kako bi pobjegao od svog melankoličnog, malodušnog stanja i sam sebe uvjerio da nije prosječan, junak se može odlučiti na počinjenje ubojstva: „Apologija patnje kod Dostojevskoga daje naslutiti da on u povlašten položaj stavlja samopodcjenjivanje, poniženje sebe. S toga gledišta, zločin je obrambena reakcija na depresiju: ubojstvo drugoga štiti od samoubojstva“ (Kristeva 153). Također, melankolija se može pojaviti i nakon počinjena zločina zajedno s grižnjom savjesti, i moglo bi se reći da se tada junak nađe u stanju koje podsjeća na tešku bolest, a lijek se dobiva u obliku iskrenog pokajanja i oprosta koji imaju moć ponovnog pokretanja depresivne osobe (147). Shodno tome, patnja stimulira tjelesnu ili moralnu preobrazbu Dostojevskijevih junaka: tjelesnu preobrazbu potiče snažan afekt koji inducira epileptični napad. Prema Freudu, epileptični napad označava poistovjećivanje s osobom koja je umrla ili kojoj subjekt želi smrt; u potonjem slučaju napadaj simbolizira samokažnjavanje zbog same želje za tuđom smrću, pogotovo ako je u pitanju odnos sina i njemu morskog oca (182-183). Prateći zaključak Kirilova iz *Bjesova* koji tvrdi da se treba fizički izmijeniti ili umrijeti, u slučaju da ne nastupi epileptični napad, Dostojevskijevom junaku ne može biti oprošteno jer je za primanje oprosta potrebno proživjeti patnju i iskreno se pokajati (Kristeva 137).

Kristeva naglašava da je „ideja oprosta sveprisutna u djelima Dostojevskog“, predstavlja alternativu između malodušja i ubojstva, a njegova težina „postaje najjasnija u konceptu koji Dostojevski razvija u vezi s pitanjem smisla melankolije: smještena između patnje i prelaska na djelo, estetska aktivnost je oprost“ (147-155). U kršćanskoj vjeri, Krist pati i umire kako bi otkupio grijeh čovječanstva, a od Boga prima najviši oblik oprosta u obliku uskrsnuća (149). Premda se po snazi ne može mjeriti s Božjim, ljudski se oprost formira po uzoru na njega (169).

Oprost ne može obrisati počinjena zlodjela, no „on podiže nesvjesno smješteno ispod njih i upoznaje ga s nježnim drugim: drugi, koji ne sudi, već čuje moju istinu darujući mi ljubav, čime mi omogućava ponovno rođenje“, iz čega slijedi da za Dostojevskijeve junake oprost ima neprocjenjivu vrijednost jer im pruža priliku za moralnu preobrazbu i novi početak (160). „Nježni drugi“ odnosi se na onoga koji je voljan dati i prihvatiti oprost jer je „sposoban poistovjetiti se s nježnim ocem, imaginarnim ocem s kojim se spreman pomiriti, imajući u vidu novi simbolički zakon“ (161). Kristeva navodi da kod Dostojevskog predmet oprosta mogu biti „uvrede, svaka moralna i fizička povreda, te, konačno, smrt“, s time da ubojstvo drugog čovjeka predstavlja apsolutno zlo jer mrtvima ne može biti oprošteno (150). U *Braći Karamazovima* Aljoša je taj koji se nalazi u sferi oprosta te, prema učenju starca Zosime, na sebe preuzima tuđu patnju, o čemu će biti riječ u idućem poglavlju.

3. Braća Karamazovi

U ovom će se poglavlju prvo predstaviti Zosimina ideja o univerzalnoj krivici, a zatim slijedi detaljna analiza puta patnje glavnih likova romana, braće Dmitrija, Ivana i Aljoše te Smerdjakova, u kojoj će se prikazati njihovo shvaćanje patnje, savjesti, univerzalne krivice, oprosta i Boga s ciljem promatranja utjecaja spomenutih elemenata na njihov karakterni razvoj.

3.1. Koncept univerzalne krivice

S obzirom na to da je kod Dostojevskog patnja usko povezana s krivnjom, važno je naglasiti da u *Braći Karamazovima* krivica poprima univerzalni oblik u širem religijsko-teološkom kontekstu kroz učenje starca Zosime koji predstavlja asketski ideal. Ideja o njezinoj univerzalnosti predstavlja okosnicu za shvaćanje Dostojevskijevog koncepta krivice: „Jer, znajte, dragi, da je svaki pojedini od nas nesumnjivo kriv za svakoga i za sve na zemlji, ne samo radi opće zemaljske krivnje, nego je svaki pojedini kriv za sve ljude i za svakog čovjeka na ovoj zemlji“ (1982a, 182). Zosimino učenje nije utemeljeno na psihologiji i sociologiji, ono je čvrsto ukorijenjeno u religijskom shvaćanju svijeta (Bridges 40-41). Stoga, takvu vrstu krivice ne prepoznaje vanjski autoritet u obliku državnog zakona, već savjest pojedinca:

Govore da postoji stvarni pakleni plamen: neću da istražujem tu tajnu i bojim se toga, ali, mislim, kad bi postojao stvarni plamen, da bi mu se zaista obradovali, jer bi u stvarnoj muci, držim, makar za trenutak zaboravili najstrašniju duševnu muku. A i nemoguće je osloboditi se te duševne muke, jer to nije patnja izvanjska, već unutrašnja. (Dostojevski 1982a, 356)

Upravo iz tog razloga što su svi za sve krivi u Zosiminom učenju nema mjesta za međusobno osuđivanje: „Osobito zapamti da ne možeš nikome biti sudac. Jer na zemlji ne može nitko biti sudac zločincu prije nego što sam ne uvidi da je on isto onakav zločinac kao i onaj koji pred njim stoji, i da je možda baš on najkrivlji za zločin onoga koji pred njime stoji. Kad ovo uvidi, tek onda može biti sudac“ (Dostojevski 1982a, 353-354). Za Zosimu su crkva i Kristov zakon utjelovljenje glavnog autoriteta nad zlom i krivicom:

I ako što i čuva društvo, a u naše doba čak i popravlja, i samog zločinca preporuča u drugog čovjeka, to je opet jedino Kristov zakon koji se otkriva u spoznaji vlastite svijesti. Tek kad vidi svoju krivnju kao sin Kristove zajednice, to jest crkve, on će uvidjeti i krivnju svoju pred društvom, to jest pred crkvom. (...) A sad se crkva, jer nema

nikakva aktivnog suda, nego jedino mogućnost moralne osude, i sama uklanja od aktivnog kažnjavanja zločinca. (...) Ali crkva, kao nježna i zaljubljena mati, sama izbjegava djelotvornu kaznu, jer je i bez njene kazne krivac i suviše bolno kažnjen državnim sudom, te mora postojati netko tko će ga požaliti. (Dostojevski 1982a, 74-75)

Za razliku od društva koje izopćava zločinca i time omalovažava njegovu sudbinu, crkva „nikada ne prekida sa zločincem kao s milim i još dragim svojim sinom“ (Dostojevski 1982a, 75). Štoviše, Zosima smatra da bi crkva čak mogla smanjiti broj budućih zločinaca, „primiti izopćenog, spriječiti onog koji snuje zločin, i preporoditi paloga“, u čemu bi reformativna uloga patnje dosegla svoj vrhunac (Dostojevski 1982a, 76).

Zosimin pojam univerzalnosti krivice proizlazi iz vjerske ideje o bratstvu i jedinstvu svih ljudi u Kristu, a prepoznavanje odgovornosti za tuđe grijehе omogućava ljudima da se povežu i ujedine, što vodi k spasenju (Bridges 44-45). Prema Zosimi, istinsko bratstvo moguće je samo uz bezgraničnu ljubav kojoj je uvjet spoznaja zajedničke krivice:

A kada spozna da je ne samo gori od svih svjetovnjaka, nego da je i kriv svima ljudima za svakog i sve, za grijehе ljudske, svjetske i pojedinačne, onda će se tek cilj naše osame postići. (...) Tek onda bi se srce naše zagrijalo za ljubav bezgraničnu, svemirsku, koja ne zna za sitost. Onda će svaki od vas moći da ljubavlju osvoji cijeli svijet, a suzama svojim da spere sve svjetske grijehе. (Dostojevski 1982a, 182)

Prihvatanje odgovornosti jednih za druge vodi k aktivnoj, djelotvornoj ljubavi koja čini srž bratstva:

Braćo, ne bojte se ljudskog grijehа, volite čovjeka i u njegovu grijehu, jer to je slika božanske ljubavi i vrhunac ljubavi na zemlji. Volite svaku božju tvorevinu, i cjelinu, i svako zrnce pijeska. Svaki listić, svaku zraku božju. Volite životinje, volite biljke, volite svaku stvar. (...) Osobito volite djecu, jer ona su također bez grijehа, kao anđeli, i žive zbog čišćenja naših srdaca i nama za primjer. (Dostojevski 1982a, 351)

Practiciranje djelotvorne ljubavi ima moć vratiti izolirane, otuđene pojedince u zajednicu (Trepanier 39). Međutim, važno je naglasiti da krivica vodi k spasenju i moralnoj obnovi samo unutar religijskog konteksta; ako je izazvana nihilizmom, ona nema moć ujedinjavanja zajednice, nego služi kao patnja koja izričito dovodi do izolacije i dezintegracije osobe (Bridges 57). Svaki se od braće Karamazova – Dmitrij, Ivan i Aljoša, kao i njihov potencijalni polubrat Smerdjakov – na svojstven način odnose prema konceptu univerzalne krivice i patnje, čemu će biti posvećeno iduće poglavlje.

3.2. Patnja i alternativno iskupljenje Dmitrija Karamazova

Dmitrij Fjodorovič Karamazov je sa svojih dvadeset i osam godina bio najstariji među braćom, fizički snažan, ali „lice mu je bilo mršavo, obrazi upali, njihova boja prelijevala se nekakvom nezdravom žutinom“ (Dostojevski 1982a, 78). Mnogi su boležljivost Dmitrijeva lica smatrali posljedicom njegova bekrijaškog života i svađe s ocem oko novca, što je dodatno rasplamsalo njegovu razdraženost premda je već po prirodi bio takav. Već pri prvom susretu sa starcem Zosimom, kojem su prisustvovali njegova braća Ivan i Aljoša te otac Fjodor Pavlovič, postalo je jasno da među Dmitrijem i Fjodorom vlada animozitet zbog svote koju je otac odbijao ustupiti svom sinu i naravno, Grušenjke, mlade žene u koju su obojica bili zaljubljeni (Dostojevski 1982a, 82). U žaru rasprave Dmitrij povikne „Zašto živi takav čovjek!“, a Fjodor ga optuži da je ocubojica, za što će kasnije uistinu biti optužen premda je nevin (Dostojevski 1982a, 85). U tom trenutku starac Zosima ustane sa svog mjesta i pokloni se Dmitriju do zemlje, što jako uznemiri Aljošu koji je vjerovao da poklon ima „neki tajanstven smisao“, a njegov prijatelj, sjemeništarc Rakitin tvrdi da je Zosima naslutio zločin u obitelji Karamazov (Dostojevski 1982a, 89-90). Prije nego što je umro, Zosima je priznao Aljoši da se poklonio Dmitrijevoj velikoj patnji (Dostojevski 1982a, 314).

Premda nije ocu oduzeo život, Dmitrij je u mržnji razmišljao o njegovoj smrti i o tome otvoreno govorio: „Možda neću ubiti, a možda ću ubiti. Bojim se da će mi upravo u tom trenutku njegovo lice postati mrsko. Mrzim njegov podvoljak, njegov nos, njegove oči, njegov besraman podsmijeh. Osjećam osobno gađenje“ (Dostojevski 1982a, 138). Te večeri prije nego što je Smerdjakov ubio oca Fjodora Pavloviča, Dmitrij ode do njegove kuće misleći da će ondje pronaći Grušenjku za koju je Fjodor čuvao tri tisuće rubalja ako odluči poći za njega, ali ga sluga Grigorij zatekne u vrtu, a Dmitrij ga u panici udari tučkom po glavi i okrvavljen pobjegne. Zatim otrči do Grušenjkine kuće gdje mu njezina sluškinja Fenja prizna da je otišla u selo Mokro k svojem bivšem ljubavniku, što uz Grigorijevu prolivenu krv potakne Dmitrija da počini samoubojstvo, ali ipak odluči onamo otputovati da je još jednom vidi. Tijekom vožnje u Mokro, Dmitrij histerično govori kočijašu Andreju: „Ako si kočijaš, ne uklanjaj se nikome s puta, gazi, ja se vozim! Ne, kočijašu, ne gazi! Ne smiju se ljudi gaziti, ne smije se ljudima kvariti život, a ako si pokvario život – kazni sebe ... čim si sam pokvario, čim si uništio nečiji život – kazni sebe i nestani“ (Dostojevski 1982b, 100). Potom upita Andreja hoće li mu oprostiti, na što mu kočijaš odgovori da mu nije ništa skrivio, no u Dmitriju se počne javljati svijest o univerzalnoj krivici: „Hoćeš li mi oprostiti ti sam u ime svih i za sve, sad, u ovom času, ovdje na putu?“ (ibid.). Kad stigne u Mokro, Grušenjka mu prizna da ga voli, a nedugo zatim

bane policija i uhiti ga pod optužbom da je ubio oca, što Dmitrij smjesta porekne: „Nisam kriv. Za ovu krv nisam kriv. Za krv svog oca nisam kriv... Htio sam ga ubiti, ali nisam kriv. Ja to nisam učinio“ (Dostojevski 1982b, 150). Uvjeren da je ubio slugu Grigorija, koji mu je predstavljao očinsku figuru jer ga je pazio i odgajao kad je bio dijete, Dmitrij priznaje krivicu zbog koje se kaje: „Kriv sam za drugu krv, krv drugog starca, ali ne mog oca. I to žalim! (...) Ali je teško odgovarati za tu krv drugom krvi, strašnom krvi za koju nisam kriv...“ (Dostojevski 1982b, 151). Tužilac mu priopći da je Grigorij živ i da će se oporaviti usprkos teškoj ozlijeđi, što razveseli Dmitrija jer shvati da više nije ubojica i da se isprala krv koja ga je cijele noći mučila, te prizna da ga je to saznanje uskrsnulo (Dostojevski 1982b, 152).

Međutim, zbog mnogo dokaza i svjedoka, uključujući i veliku svotu novca koja je kod njega pronađena, Dmitrija optuže za ocoubojstvo. Upravo ta svota predstavlja izvor Dmitrijeve prvobitne patnje koja je utjecala na slijed svih ostalih događaja: kolebao se oko odluke da vrati dug bivšoj zaručnici Katerini Ivanovnoj ili iskoristi njezin novac kako bi pobjegao s Grušenjkom: „Bolje je da me drže, ubijeni i opljačkani, i svi ljudi za ubojicu i lopova, i da pođem u Sibir, nego da Katja može kazati kako sam joj se iznevjerio, ukrao joj novac i s njenim novcem pobjegao s Grušenjkom da otpočnem nov i čestit život!“ (Dostojevski 1982b, 50). Odluku mu je dodatno otežavala njegova plemenitost do koje je silno držao:

Vidite, gospodo, vi me držite za sasvim drukčijeg čovjeka nego što jesam. (...) S vama govori plemenit čovjek, najplemenitija osoba, a što je glavno, (...) čovjek koji je počinio mnogo podlosti, ali koji je uvijek bio i ostao najplemenitijim bićem. (...) I to me je baš i mučilo cijelog života što sam žudio za plemenitošću i bio, tako da kažem, patnik plemenitosti... (Dostojevski 1982b, 155)

Dmitrijeva plemenitost doseže toliku razinu da isprva nije htio nikome priznati da je sačuvali polovinu novca koji mu je dala Katerina Ivanovna i potrošio sve u Mokrom kako bi preteo Grušenjku umjesto da vrati dug, čak ni istražiteljima da dokaže svoju nevinost jer je taj čin za njega predstavljao najveću sramotu zbog koje je bio spreman ići na robiju (Dostojevski 1982b, 181). Nakon nekog vremena Dmitrij priznaje istražitelju da ga je ukraden novac mučio više i od nehотиčno prolivene Grigorijeve krvi: „Vjerujte mi, gospodo, da me te noći nije najviše mučilo to što sam 'ubio' starog slugu i što mi je prijetio Sibir (...). O, i to me je mučilo, ali ne toliko, ipak ne toliko koliko ono prokletu saznanje da sam naposljetku otkinuo s grudi te proklete novce, te ih profučkao, i da sam sad već sigurno pravi lopov!“ (Dostojevski 1982b, 189).

Ta je tajna za njega značila samoubojstvo i propast, a grižnja savjesti koja se zbog nje pojavila dosegla je vrhunac u snu o patnji djeteta s ručicama poplavljenim od hladnoće na majčini grudima, toliko sasušanim da u njima nije bilo mlijeka (Dostojevski 1982b, 270). Kroz taj mu se san otkrila svijest o odgovornosti za univerzalnu krivicu:

„Reci mi zašto stoje pogorjele majke, zašto su siromašni ljudi, siromašno djeteta, zašto je gola stepa, zašto se ne grle, ne ljube, zašto ne pjevaju vesele pjesme, zašto su pocrnjeli od crne bijede, zašto ne hrane dijete?“ I on osjeća u sebi da pita, istina, ludo i glupo, ali da svakako hoće baš tako pitati i da baš tako i mora pitati. I on još osjeća da mu se u srcu podiže neko još nikad neosjećano ganuće, da želi plakati, da želi svima učiniti svima nešto takvo da djeteta prestane plakati, da ne plače i pocrnjela, ispijena djetinja mati, i da ovog trenutka više nitko ne prolijeva suze, i da on to mora odmah učiniti, bez odlaganja i ne obazirući se ni na što svom svojom karamazovskom neobuzdanošću. (Dostojevski 1982b, 204)

Potaknut sviješću o univerzalnoj krivici i svojom plemenitošću koja mu ne dopušta da prođe bez posljedica zbog moralne nečistoće, Dmitrij odluči prihvatiti patnju i kaznu za očevo ubojstvo koje nije počinio kako bi se mogao iskupiti: „Gospodo, svi smo mi surovi, svi smo mi odrodi, svi nagonimo na plač ljude i djecu na sisi, ali od svih – neka se to sada zna – od svih sam ja najpodliji gad. (...) Primam teret optužbe i javne sramote, hoću da patim i da se patnjom očistim!“ (Dostojevski 1982b, 205). Dmitrij također naglasi da prima kaznu jer je razmišljao o očevom ubojstvu iako ga nije proveo u djelo, što je dovoljno za kršenje kršćanskog zakona o ljubavi prema bližnjem (Dostojevski 1982b, 206).

Dok čeka suđenje, Dmitrij u pritvoru priznaje Aljoši da se ne boji patnje jer je zbog nje u njemu uskrsnuo novi čovjek, a zbog sna o patnji djeteta kao „žrtveno janje“ prihvaća odgovornost za univerzalnu krivicu pred državnim zakonom: „Zbog tog 'djeteta' i idem. Jer su svi za sve krivi. Za sve vrijedi 'djeteta', jer ima i velike i male djece. Svi su – 'djeteta'. Za sve i idem, jer netko mora i za sve poći“ (Dostojevski 1982b, 294). Sukladno Unamunovim zapažanjima, Dmitrij spozna da patnja čini srž njegova postojanja: „Meni se čini da ja imam sad toliko te snage u sebi da ću sve svladati, sve patnje, samo da sebi mogu reći i neprestano govoriti: ja postojim! U tisućama muka – postojim, previjam se od mučenja – ali postojim!“ (Dostojevski 1982b, 295). Nakon što porota odluči da je kriv za ocubojstvo, Dmitrij shvati da nema snage preuzeti toliku patnju jer je kazna u obliku robije u Sibiru prevelika za njegov moralni prijestup te na Ivanov nagovor pristane pobjeći u Ameriku s Grušenjkom, što isprva

nije htio reći Aljoši jer ga je Ivan predstavio kao savjest koja će ga odgovoriti od bijega. Međutim, Aljoša je svjestan težine državne kazne i podržava brata u njegovom planu:

Ti nisi spreman i za te nije takav križ. A povrh svega: tebi ovako nespremnome nije ni potreban takav velikomučenički križ. Da si ti ubio oca, bilo bi mi žao što odbacuješ križ. Ali ti si nevin, i takav je križ pretežak za te. Ti si htio da mučenjem obnoviš u sebi drugog čovjeka; po mome, sjećaj se samo uvijek, dok god budeš živio, i ma kamo pobjegao, tog drugog čovjeka – i to će biti dosta. Što nisi preuzeo na se veliki križ patnje, poslužiti će samo tome što ćeš osjetiti u sebi još veći dug i tim ćeš neprekidnim osjećajem u budućnosti, kroz cijeli život, pomoći svom preporodu možda više nego da si pošao onamo. (Dostojevski 1982b, 480)

Premda su porotnici i državni zakon podbacili u tome da nevinom Dmitriju daju oprost, Aljoša nikad nije posumnjao u bratovu nedužnost (Dostojevski 1982b, 300). Dmitrij priznaje da Aljošu voli više od svih ostalih, percipira ga kao višeg čovjeka i poistovjećuje ga s anđelom: „Ti si anđeo na zemlji. Ti ćeš saslušati, ti ćeš shvatiti, i ti ćeš oprostiti... A meni je potrebno da mi netko viši oprost“ (Dostojevski 1982a, 119). Prema tome, Aljoša za Dmitrija predstavlja „nježnoga drugoga“ koji nikada ne osuđuje i koji mu darivanjem svog oprosta omogućava ponovno rođenje.

3.3. Ivan Karamazov i Smerdjakov kao njegovo drugo „ja“

Ivan Karamazov već je u djetinjstvu „bio nekako mrk i nepovjerljiv, ali ne plašljiv“, oslanjao se na svoj „hladan i zdrav razum“, a kao srednje dijete bio je „posrednik i pomiratelj između oca i starijeg brata Dmitrija Fjodoroviča“ (Dostojevski 1982a, 20-23). Dmitrij je za svog mlađeg brata rekao da umjesto Boga ima ideju, što je zapravo uzrok njegove patnje (Dostojevski 1982b, 296). Prilikom susreta s Aljošom u krčmi, Ivan izjavi da priznaje Boga, ali odbija prihvatiti svijet koji je stvorio (Dostojevski 1982a, 260). Također spomene da nikad nije mogao shvatiti ljubav prema bližnjima i da se po njegovom mišljenju može voljeti samo daljnje: „Da možeš zavoljeti čovjeka, ne smiješ ga vidjeti, a čim pokaže lice – propade ljubav. (...) Apstraktno je još moguće voljeti bližnjega, i čak katkad izdaleka, ali izbliza gotovo nikad“, osim djece koju „čovjek može voljeti čak i izbliza, čak i prljavu, i ružna lica“ (Dostojevski 1982a, 261). Naspram odraslih koji zaslužuju patnju jer su „pojeli jabuku i spoznali dobro i zlo i postali 'kao bogovi'“, Ivan strogo osuđuje svrhovitost dječjih patnji jer djeca nisu ništa skrivila, nego pate zbog grijeha svojih predaka koji su tu jabuku jeli (Dostojevski 1982a, 263).

Aljoši je ispričao nekoliko stvarnih događaja koje je prikupio iz raznih novina o djeci koja su stravično mučena i ubijena, po čemu je moguće vidjeti da Ivan potpuno odbija pripisivanje smisla dječjoj patnji jer se ona ne može ničim iskupiti (Dostojevski 1982a, 270). Premda vjeruje u vječnu harmoniju u kojoj će se sjediniti cijelo čovječanstvo, Ivan je se odriče te odbija patiti kako bi nekome omogućio buduću harmoniju upravo zbog besmisla dječje patnje i nemogućnosti njezinog iskupljenja:

Ne vrijedi ona suzica čak ni onog jednog izmučenog djeteta (...). A ne vrijedi zato jer su te suzice ostale neiskupljene. One moraju biti iskupljene, jer inače nema harmonije. Ali čime, čime ćeš ih iskupiti? Je li to moguće? Zar time što će biti osvećene? Ali, šta će mi njihova osveta, šta će mi pakao za mučitelje, šta tu može pakao popraviti kad su oni mučeni? I kakva je to harmonija ako postoji pakao: ja hoću da oprostim, hoću da privijem u zagrljaj, ja neću da više pate. I ako se dječje patnje imaju priračunati onoj sumi patnji koja je bila neophodna da se kupi istina, onda ja unaprijed tvrdim da sva istina nije vrijedila tolike cijene. (...) Jest, i suviše su visoko procijenili harmoniju, moj džep nije toliki da platim ulaznicu. (...) Ne da ja Boga ne priznajem, Aljoša, već mu samo najponiznije vraćam ulaznicu. (Dostojevski 1982a, 271)

Za razliku od brata Dmitrija, koji postane svjestan univerzalne krivice i prihvaća patnju za nju, iz navedenog je moguće zaključiti da Ivan od početka odbija samu ideju i odgovornost. Čini se da vrednuje pravdu više od iskupljenja ili oprosta jer ga prema njegovom mišljenju nitko ne može dati, na što Aljoša odgovori da postoji biće koje „može sve oprostiti, sve i sva *i za sve*, jer je ono samo dalo nevinu krv svoju svima i za sve“ (Dostojevski 1982a, 272).

Potom mu Ivan ispričava svoju poemu „Veliki inkvizitor“ u kojoj osuđuje Krista jer je čovjeku dao slobodnu volju i time na njega svalio ogroman teret da bira hoće li vjerovati ili neće (Dostojevski 1982a, 282). Veliki inkvizitor tvrdi da čovjek na zemlji jedino traži „kome da se pokloni, kome da preda savjest i kako da se, napokon, sjedine svi bez pogovora u opći i složni mravinjak, jer je potreba sveopćeg jedinstva treća i posljednja muka ljudska“ s obzirom na to da sloboda dovodi čovjeka do uništenja samog sebe i drugih (Dostojevski 1982a, 285). U skladu s Berdjajevljevim zapažanjima, inkvizitor naglašava da „za čovjeka nema ništa primamljivije od slobode njegove savjesti, ali ni ništa teže“ (Dostojevski 1982a, 282). Ivan završi s poemom, a Aljoša razočaran shvati da Ivan ne vjeruje u Boga i pita se kako „može s takvim paklom u grudima i u glavi“, na što mu Ivan odgovori da može sve izdržati zbog „snage karamazovske podlosti“ zato što je sve dopušteno (Dostojevski 1982a, 290-291). Ivan zastupa mišljenje da je sve dopušteno ako nema Boga jer onda nema ni besmrtnosti, a „egoizam koji

dovodi čak do zločina, ne samo da mora biti dopušten čovjeku nego čak i priznat kao neophodan, najrazumniji i gotovo najplemenitiji izlaz iz njegova položaja“ (Dostojevski 1982a, 80). Ta je ideja inicijalni izvor njegove patnje koja ga muči jer ne vjeruje potpuno u nju i neprestano se dvoumi (Dostojevski 1982a, 81). Nakon što se rastao s Aljošom, Ivana je obuzela ogromna tuga premda nije odmah znao zašto, ali kada je tako loše raspoložen došao do roditeljske kuće, postalo mu je jasno „da je u njegovoj duši sjedio sluga Smerdjakov, i da baš tog čovjeka ne može da podnosi njegova duša“ (Dostojevski 1982a, 294).

„Strašno nedruštven i šutljiv“, uobražen i pun prijezira, Pavel Fjodorovič Smerdjakov služio je kao kuhar u obiteljskoj kući Karamazova, a mjestom su kružile priče da je Fjodor Pavlovič zapravo njegov otac jer je pijan silovao Lizavetu Smerdjašču, mentalno zaostalu djevojku koju su smatrali gradskom ludom (Dostojevski 1982a, 140). Lizaveta je rodila Smerdjakova u vrtu Fjodora Pavloviča i potom preminula, a sluga Grigorij i njegova supruga Marfa Ignatjevna preuzeli su brigu za dijete. Smerdjakov je kao dječak potajno „volio vješati mačke i poslije ih zakapati uz ceremonije“, sve dok ga jednom u tome nije uhvatio Grigorij, koji ga je istukao i rekao mu da nije dijete nego da je „potekao iz kupališne vlage“, što mu Smerdjakov nije nikada oprostio (Dostojevski 1982a, 140). Unatoč neprestanom omalovažavanju i ismijavanju koje trpi od mnogih likova u romanu, Smerdjakov samog sebe percipira kao vrlo pronicljivu i poduzetnu osobu, što i potvrđuje detaljnom razradom i provedbom ubojstva. Premda Kristeva tvrdi da za Dostojevskijeva junaka počinjenje zločina označava obrambenu reakciju na depresiju te bijeg od svoje malodušnosti i prosječnosti, moguće je zamijetiti da Smerdjakov ne podcjenjuje samog sebe, već to čini društvena zajednica u kojoj se nalazi, pogotovo članovi obitelji Karamazov. Kad tužilac priopći Dmitriju da su Smerdjakova također razmatrali kao sumnjivca za ubojstvo, Dmitrij uporno tvrdi da on to nije mogao učiniti jer je „čovjek najniže prirode i kukavica. To nije kukavica, to je skup cijelog kukavičluka na zemlji koji hoda na dvije noge. (...) To je bolesna kokoš, padavičarka, slaba umom“ (Dostojevski 1982b, 169). Smerdjakov je dobio epilepsiju kad je imao dvanaest godina, nakon čega se Fjodor Pavlovič počeo više brinuti za njega i zabranio Grigoriju da ga fizički kažnjava (Dostojevski 1982a, 141). Epilepsija se pokazala ključnom pri izvršenju ubojstva Fjodora Karamazova i izbjegavanju kazne jer mu je služila kao alibi. Dan prije spomenutog zločina, Smerdjakov insinuirao Ivanu da predosjeća dugotrajni epileptični napad koji će nastupiti idući dan, što razdraži Ivana koji smatra da je to nemoguće unaprijed znati (Dostojevski 1982a, 299-300). Također, Smerdjakov u više navrata predloži Ivanu da ode na put izvan grada te njegov odlazak protumači kao dopuštenje za počinjenje ubojstva. Kako bi ubio Fjodora

Pavloviča, Smerdjakov je odglumio epileptični napad, a nakon ubojstva nastupio je pravi, vrlo intenzivan napadaj, iz čega bi se, prateći Kristevu, moglo zaključiti da je morao podleći tjelesnoj preobrazbi kako bi izbjegao smrt.

Budući da se smatra Ivanovim istomišljenikom, što u Ivanu izaziva gađenje, od njega preuzima ideju da je sve dopušteno ako nema Boga te izvršava ocubojstvo, dražeći Ivana da je on pravi krivac za ubojstvo jer je Smerdjakov samo proveo njegovu želju u djelo: „Vi ste ubili, vi i jeste glavni ubojica, a ja sam bio samo vaš pomagač, vjerni sluga Lichard, i na vašu riječ sam ja to i izvršio“ (Dostojevski 1982b, 329). Premda Ivan priznaje da je možda potajno htio očevu smrt (i time prekršio kršćanski zakon ljubavi) te zbog toga osjeća djelomičnu krivicu, negira da je poticao Smerdjakova u transgresivnom činu: „Bog vidi da sam možda i ja bio kriv, možda sam i ja potajno želio da... umre otac, ali kunem ti se da nisam bio toliko kriv koliko ti misliš i možda te nisam nikako ni poticao“ (Dostojevski 1982b, 338). Ipak, uz kolebanje između vjerovanja i nevjerovanja, Ivana izjeda grižnja savjesti zbog bezbožnih ideja koje su izazvale ocubojstvo iako na njega nitko ne sumnja, što naposljetku dovodi do izopćenja iz društva, pomutnje razuma i razdvajanja ličnosti, a Smerdjakov kao unutrašnje zlo predstavlja njegovo „drugo, niže ja“ (Berđajev 299). Ivanova grižnja savjesti doseže vrhunac u halucinaciji vruga koji ga podbada, predstavljajući njegovu podsvijest, i naglašava veličinu njegove patnje: „Ali kolebanja, ali nemir, ali borba vjerovanja i nevjerovanja – to je ponekad za savjesna čovjeka, kakav si ti, tolika muka da je bolje objesiti se“ (Dostojevski 1982b, 354). Aljoša prepoznava Ivanovu patnju i pokušava ga razuvjeriti: „Nisi ti ubio oca. (...) Ti si to rekao sam sebi mnogo puta kad si ostajao sam za ova dva strašna mjeseca. (...) Ti si optuživao sebe, ti si priznavao sebi da nije ubojica nitko drugi no ti. Ali nisi ti ubio, ti se varaš, nisi ti ubojica, čuješ li, nisi ti! Mene je bog poslao da ti to kažem“ (1982b, 305). Međutim, toliko snažna grižnja savjesti nagna Ivana da pozove Smerdjakova da zajedno idu pred sud, ali Smerdjakov, siguran da Ivanu ionako neće nitko povjerovati, odbija taj prijedlog. Protivno Ivanu koji se konstantno dvoumi između vjerovanja ili nevjerovanja, Smerdjakov se odavno „sam u sebi odrekao svoje vjere“ i patnje jer zna da nikada neće potpuno postići Kraljevstvo Božje, a odricanjem Krista oslobodio se odgovornosti (Dostojevski 1982a, 146-148). Smerdjakov je, između ostalog, provocirao Ivana svojom percepcijom savjesti: „Savjest! Što je savjest? Ja sam stvaram savjest. Zašto se mučim? Iz navike. Iz općečovječanske navike koja je stara tisuću godina. Dakle, odviknimo se, i bit ćemo bogovi“ (Dostojevski 1982b, 363), prema čemu bi se moglo zaključiti da ne osjeća njezine posljedice nakon ocubojstva, a time ni patnju koja bi u njemu potaknula kajanje kako bi mogao primiti oprost. Navedeno potvrđuje Dmitrijev branitelj u svom govoru na suđenju: „Ali zašto,

zašto nije Smerdjakov priznao u svom pismu, koje je napisao prije smrti? 'Za jedno je imao dovoljno savjesti, a za drugo nije.' Ali dopustite: savjest – to je već kajanje, a kajati se nije mogao samoubojica, već samo očajavati“ (Dostojevski 1982b, 457).

Bez obzira na Smerdjakova, Ivan svejedno odluči priznati svoju krivicu pred sudom i na odlasku osjeti radost u duši i „neku bezgraničnu snagu: kraj je njegovu kolebanju koje ga je strašno mučilo u posljednje vrijeme!“, što podsjeća na Dmitrijevo uskrsnuće kad su ga obavijestili da je Grigorij živ, te na povratku kući podigne pijanog seljaka kojeg je ranije na putu do Smerdjakova gurnuo u snijeg (Dostojevski 1982b, 340). Ivan se na Dmitrijevom suđenju pojavi u katastrofalnom stanju: „Njegovu odijelu nije se moglo ništa prigovoriti, ali je njegovo lice učinilo, bar na me, mučan dojam: na tom licu bilo je nešto što je nekako podsjećalo na zemlju, nešto nalik na lice čovjeka koji umire. Oči su mu bile mutne...“, te prizna da je Smerdjakov ubio Fjodora Pavloviča jer ga je on potaknuo na zločin, ali mu zbog njegova patološkog stanja nitko ne povjeruje (Dostojevski 1982b, 397). Naime, Smerdjakov počini samoubojstvo netom prije suđenja, čime se potpuno lišio svake mogućnosti za dobivanje oprosta, a kako prije suicida nije javno priznao krivnju, porotnici osude Dmitrija na robiju u Sibiru, dok Ivan do kraja romana leži u groznici i nesvjestici bez dobivenog iskupljenja i vraćene slobode.

3.4. Aljoša Karamazov kao „viši čovjek“

Devetnaestogodišnji Aleksej „Aljoša“ Karamazov, najmlađi sin Fjodora Pavloviča, „nije bio nikakav fanatik (...), nije bio čak ni mistik (...), bio je jednostavno mlad čovjekoljubac“ koji je pošao redovničkim putem jer mu je predstavljao „izlaz za njegovu dušu koja se otimala iz tame svjetske mržnje prema vidjelu ljubavi“ (Dostojevski 1982a, 23-24). U manastiru se susreo sa starcem Zosimom, poznatim po ozdravljanju, blagoslivanju, nalaganju pokajanja i odrješivanju, koji mu je postao učitelj čije je znanje upijao i prakticirao u svijetu oko sebe (Dostojevski 1982a, 176). Premda kao dječak nije bio previše razgovorljiv, silno je volio ljude i oni su voljeli njega jer „u njemu je bilo nešto što je govorilo i ulijevalo povjerenje (pa i za cijela njegova potonjeg života) da on ne želi da bude sudac drugim ljudima, da ne želi nikako da sebi prisvaja pravo osuđivanja, te da ne bi nipošto ni osudio. Čak se činilo kao da on sve dopušta bez svakog osuđivanja, iako često u velikoj tuzi“ (Dostojevski 1982a, 24). Zbog vjere u Boga i besmrtnost Aljoša predstavlja potpunu suprotnost svom bratu Ivanu. Za razliku od Ivana koji ne razumije kako čovjek može voljeti svoje bližnje, Aljoša primjenjuje Zosimino učenje o djelotvornoj ljubavi koja preko bližnjega vodi do Boga i besmrtnosti:

Postarajte se da volite svoje bližnje djelotvorno i neprekidno. Prema tome, ako budete uspijevali u ljubavi, uvjeravat ćete se o postojanju Boga i o besmrtnosti svoje duše. Ako stignete do potpuna samoodricanja u ljubavi prema bližnjemu, onda ćete već nesumnjivo uzvjerovati i, štaviše, nikakva sumnja neće moći ući u vašu dušu. (Dostojevski 1982a, 65)

Kontradiktorno Ivanovoj apstraktnoj ljubavi, Aljošina djelotvorna ljubav prethodi logici i zahtijeva da „svi na svijetu moraju ponajprije zavoljeti život“ više od njegovog smisla (Dostojevski 1982a, 255). Po uzoru na Zosimu, Aljoša prakticira ljubav koja je „tako neprocijenjeno blago da možeš za nju sav svijet kupiti, i ne samo svoje nego još i sve tuđe grijehe iskupiti“ (Dostojevski 1982a, 61). Upravo zbog njegove dubine vjere, djelotvorne ljubavi, razumijevanja i neosuđivanja drugoga, mnogi likovi u romanu percipiraju Aljošu kao višeg, svetog čovjeka čijem oprostumu teže, a za neke, kao što je Grušenjka, čak predstavlja savjest (Dostojevski 1982b, 33). Također, Aljoša je jedini među braćom koji nije prekršio kršćanski zakon ljubavi jer nikad nije poželio smrt svoga oca.

Bez obzira na njegovu krotkost i svetolikost, Rakitin podsjeća Aljošu da je i dalje Karamazov, koji prihvaća svoju obiteljsku crtu u razgovoru s Dmitrijem (Dostojevski 1982a, 91). Dok mu Dmitrij pripovijeda o svom bančenju i razvratu, nazivajući se surovim kukcem, Aljoša se zacrvni zato što je on isti takav, na što mu brat odgovori da je pretjerao, ali Aljoša je bio ustrajan: „Ne, nisam pretjerao. (...) Sve su to jedne te iste stepenice. Ja sam na najnižoj, a ti gore, negdje na tridesetj. Ja o tome tako mislim, ali to je sve jedno te isto, sasvim identično. Tko je stao na najnižu stepenicu, taj će se ionako svakako uspeti i na najvišu“ (Dostojevski 1982a, 124-125). Nadalje, u pokušaju da mu poljulja vjeru, Ivan ispriča Aljoši razne priče o okrutnosti nad nevinom djecom, među kojima je i anegdota o generalu koji pustio čopor pasa da rastrgaju osmogodišnjeg dječaka, i ispituje ga što bi on učinio:

„Da ga strijeljaju? Da ga strijeljaju i dadu zadovoljštinu moralnom osjećaju? Kazuj, Aljoša!“

„Da ga strijeljaju!“ progovori Aljoša tiho, blijeda, nekako kisela osmijeha, podigavši pogled na brata.

„Bravo!“ uskliknu Ivan gotovo u zanosu. „Kada već ti to kažeš, onda... Ej ti pustinjače! Eto kakav đavolčić sjedi u srdašcu tvome, Aljoška Karamazove!“ (Dostojevski 1982a, 268-269)

Aljoša uistinu podlegne pravoj krizi vjere nakon smrti starca Zosime kojeg je smatrao svetim, što označava početak njegova puta patnje. Unatoč očekivanju da će se ostvariti čudo, Zosimino tijelo je pri raspadanju počelo ispuštati mrtvački miris, što je Aljošu silno potreslo i navelo ga da otiđe iz manastira. Sjećanje na razgovor s Ivanom dodatno je u njemu rasplamsalo otpor, a ponavljanje bratovih riječi označava vrhunac njegove krize u vjeri: „Ne bunim se protiv svog Boga, samo 'svijeta njegova ne primam“ (Dostojevski 1982b, 23).

Kad se vratio u manastir, smrad je bio još intenzivniji, „ali i ta misao o mrtvačkom zadahu, koja mu se činila još maloprije tako strašna i sramna, nije u njemu izazvala prijašnje boli i prijašnje negodovanje“ (Dostojevski 1982, 43). Slušajući propovijed o svadbi u Kani Galilejskoj gdje je Isus učinio prvo čudo pretvorivši vodu u vino, Aljoši se ukaže starac Zosima, i ta vizija potakne njegov duhovni preporod. Aljoša izađe iz manastira, pod zvjezdanim se nebom baci na zemlju i u suzama je krene ljubiti (Dostojevski 1982b, 46). U tom trenutku prepoznaje univerzalnu krivicu: „Kao da su se konci svih tih bezbrojnih svjetova božjih sastali odjednom u duši njegovoj, i ona sva zadrhta od 'dodira s ostalim svjetovima'. Želio je da oprosti, da oprosti svima i za sve, i da moli oprostjenje, o! ne za sebe, nego za sve, za svašta i za svakoga, a 'za mene se i drugi mole' zazvoni opet u njegovoj duši“ (Dostojevski 1982b, 46). Na taj se način „kroz Hrista i Kanu Galilejsku“ završilo Aljošino lutanje jer se u Kristu sjedinjuju ljubav i sloboda (Berđajev 362). Nakon tog iskustva, Aljoša u svom duhovnom uskrsnuću po nalogu pokojnog starca Zosime trajno napušta manastir i smješta se u sferu oprosta kao „nježni drugi“ putem prakse djelotvorne ljubavi u vanjskom svijetu.

4. Zaključak

Cilj ovog rada bio je predstaviti koncepte patnje i oprosta kod Dostojevskog te analizirati njihovu primjenu u *Braći Karamazovima* kako bi se pokazala njihova bitnost u karakternom razvoju Dostojevskijevih likova. Nakon rasprave o filozofskom i psihološkom shvaćanju patnje te njezinom značaju za čovjeka prikazana je njezina implementacija u stvaralaštvu Dostojevskog. Potom je predstavljena Zosimina ideja o univerzalnoj krivici prema kojoj bi svaki čovjek na svijetu trebao osvijestiti da je kriv svima i za sve kako bi mogao prihvatiti odgovornost i ljubavlju prema bližnjem pridonijeti cjelokupnom ujedinjenju čovječanstva. Uslijedila je detaljna analiza Dmitrijeva, Ivanova, Aljošina i Smerdjakovljeva puta patnje: pokušao se utvrditi izvor njihove patnje, opisati proces nošenja s njom i prepoznati krajnju točku do koje je dovela navedene likove. Tijekom analize puta patnje također su prikazani međusobni odnosi spomenutih Dostojevskijevih junaka te njihova percepcija savjesti, univerzalne krivice, morala i Boga.

Dmitrij Karamazov, najstariji brat, iz ponosa i plemenitosti isprva prihvaća krivnju za oceubojstvo koje nije počinio kako bi se patnjom mogao iskupiti Katerini Ivanovni za otuđen novac jer je za njega predstavljao najveću sramotu. Premda Dmitrij nije ubio oca, željom za njegovom smrću prekršio je kršćanski zakon ljubavi prema bližnjem, zbog čega je osjećao dodatnu krivicu koja je predstavljala još jedan razlog za preuzimanje patnje. San o djetetu koje pati potakne ga da prihvati odgovornost za univerzalnu krivicu i odluči patiti kako bi se mogao očistiti, ali nakon nekog vremena shvaća da njegovi grijesi ne zaslužuju tako veliku kaznu kao što je robija u Sibiru i odluči pobjeći s Grušenjkom u Ameriku, što priznaje Aljoši koji mu daruje oprost.

Patnja Ivana Karamazova proizlazi iz njegove nemogućnosti ljubavi prema bližnjem i odricanja odgovornosti za univerzalnu krivicu zato što je patnja nevine djece besmislena. Iz istog razloga ne želi sudjelovati u stvaranju buduće vječne harmonije. Ivan se time automatski smješta izvan religijskog konteksta unutar kojeg patnja ima svoj smisao, a gubitkom smisla doživljava psihički raskol. Izvor njegove patnje je ideja da je bez Boga sve dopušteno, zbog čega se koleba između vjerovanja i nevjerovanja, a kad Smerdjakov počini ubojstvo pod njezinim utjecajem i draži Ivana pomišlja da je on pravi ubojica, grižnja savjesti ga izmuči do te mjere da u patološkom stanju pred sudom prizna svoju krivicu. Nakon priznanja u koje ionako nitko ne povjeruje, Ivan dočeka kraj romana u groznici i nesvjestici jer se potpuno odrekao smisla, a patnja izvan religijskog konteksta ne vodi k iskupljenju i slobodi, već u propast.

Smerdjakov, žrtva konstantnog podcjenjivanja i pravi neosuđeni krivac za ocubojstvo, potpuno se odriče Boga te ubija oca kako bi dokazao svoju sposobnost. Nema grižnju savjesti i ne osjeća kajanje za ubojstvo, odbija javno priznati svoju krivicu, a počinjenjem samoubojstva odbacuje priliku za dobivanje oprosta jer je za njega potrebno propatiti i pokajati se.

Mladi redovnik Aljoša, kojeg ostali likovi u romanu često doživljavaju kao sveca, svojom se djelotvornom ljubavi smješta u sferu oprosta i postaje „nježni drugi“ koji u drugima potiče moralno uskrsnuće. Premda je pod utjecajem braće i svoje karamazovske prirode nakon smrti starca Zosime doživio krizu vjere, Krist i ljubav prema bližnjem potaknuli su u njemu duhovni preporod jer je uspješno pronašao smisao i slobodu za razliku od svog brata Ivana.

Analizom koncepata patnje i oprosta u *Braći Karamazovima* moguće je zaključiti da se, po uzoru na kršćansku filozofiju, izrazito veličaju jer unutar religijskog konteksta pružaju smisao i nadu za likove Dostojevskog te upotpunjuju srž njihove ruske duše.

5. Bibliografija

Izvori:

Dostojevski, Fjodor Mihajlovič. *Braća Karamazovi*. Prvi i drugi dio. Prev. Veljko Lukić i Jakša Kušan, Znanje, 1982a.

Dostojevski, Fjodor Mihajlovič. *Braća Karamazovi*. Treći i četvrti dio, te epilog. Prev. Veljko Lukić i Jakša Kušan, Znanje, 1982b.

Literatura:

Berđajev, Nikolaj Aleksandrovič. *Pogled na svet F. M. Dostojevskog*. Prev. Mirko Đorđević, Beogradski izdavačko grafički zavod, 1982.

Bridges, Jim. *The Irreducibility of Guilt in Dostoevsky*. Diplomski rad, Sveučilište Rice, 1980.

Cassell, Eric. „The Relationship Between Pain and Suffering.“ *Advances in Pain Research and Therapy*, Vol. 11, uredili C.S. Hill Jr. i W.S. Fields, Raven Press Ltd., 1989.

Chapple, Richard L. „A Catalogue of Suffering in the Works of Dostoevsky: His Christian Foundation.“ *The South Central Bulletin*, Vol. 43, No. 4, 1983, pp. 94-99. *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/3187246>.

Domović, Željko i dr. „Melankolija.“ *Rječnik stranih riječi: tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*. Sani-plus, 2002.

Frankl, Viktor E. *Man's Search for Meaning: Introduction to Logotherapy*. 4. izdanje. Beacon Press, 2000.

Freud, Sigmund. „Dostoevsky and Parricide.“ *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Vol. 21, ur. James Strachey, Anna Freud, Alix Strachey i Alan Tyson. Hogarth Press, 1961.

Kristeva, Julia. *Crno sunce: depresija i melankolija*. Prev. Vanda Kušpilić, Naklada Jurčić d.o.o., 2014.

Mayerfeld, Jamie. *Suffering and Moral Responsibility*. Oxford University Press, 1999.

Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *Uz genealogiju morala*. Prev. Mario Kopic, AGM, 2004.

---. *Rođenje tragedije*. Prev. Vera Čičin-Šain, Matica hrvatska, 1997.

Powell, Elisabeth. *A Literature of Modern Suffering: Suffering in the Work of Feodor Dostoevsky, Albert Camus & Milan Kundera*. Doktorski rad, Sveučilište u Zapadnom Sydneyju, 2007.

Simons, John D. „The Nature of Suffering in Schiller and Dostoevsky.“ *Comparative Literature*, Vol. 19, No. 2, 1967, pp. 160-173. *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/1769432>.

Strem, George G. „The Moral World of Dostoevsky.“ *The Russian Review*, Vol. 16, No. 3, 1957, pp. 15-26. *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/125940>.

Trepanier, Lee. „The Politics and Experience of Active Love in The Brothers Karamazov.“ *Dostoevsky's Political Thought*, ur. Richard Avramenko i Lee Trepanier. Lexington Books, 2013.

Unamuno, Miguel de. *Tragic Sense of Life*. Prev. J. E. Crawford Fritch, Dover Publications, 2005.

Sažetak

Put patnje i oprosta u romanu *Braća Karamazovi*

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati koncept patnje i oprosta u *Braći Karamazovima*, posljednjem romanu Fjodora Mihajloviča Dostojevskog. U stvaralaštvu Dostojevskog, patnja i oprost smješteni su u religijsko-teološki kontekst jer put patnje Dostojevskijeve junake vodi do moralne obnove i iskupljenja. U prvom, teorijskom dijelu rada predstavlja se koncept patnje te njegova manifestacija u romanima Dostojevskog, a drugom dijelu slijedi analiza posvećena Dmitriju, Ivanu, Aljoši i njihovom potencijalnom polubratu Smerdjakovu s obzirom na to da svaki od njih ima svojstven odnos prema patnji i Bogu zbog različitih osobnosti i uvjerenja.

Ključne riječi: patnja, oprost, F. M. Dostojevski, *Braća Karamazovi*, ruska književnost, realizam

Abstract

The Path of Suffering and Forgiveness in *The Brother's Karamazov*

The aim of this thesis is to demonstrate the concept of suffering and forgiveness in *The Brothers Karamazov*, Fyodor Mikhailovich Dostoevsky's final novel. In the works of Dostoevsky, suffering and forgiveness are situated within a religio-theological context since the path of suffering leads Dostoevsky's characters to their moral restoration and redemption. The first, theoretical part of the thesis presents the concept of suffering and its manifestation in Dostoevsky's novels, while the second part provides an analysis of Dmitri, Ivan, Alyosha, and their potential step-brother Smerdyakov considering that each one of them has a unique approach to suffering and God due to their distinct personalities and beliefs.

Keywords: suffering, forgiveness, F. M. Dostoevsky, *The Brothers Karamazov*, Russian literature, realism

Резюме

Путь страдания и прощения в романе «Братья Карамазовы»

Цель данной дипломной работы – продемонстрировать концепцию страдания и прощения в последнем романе Федора Михайловича Достоевского «Братья Карамазовы». В произведениях Достоевского страдание и прощение помещены в религиозно-теологический контекст, поскольку путь страдания ведет героев Достоевского к их моральному восстановлению и искуплению. В первой, теоретической части дипломной работы представлены само понятие страдания и его проявления в романах Достоевского, а во второй части дается анализ персонажей Дмитрия, Ивана, Алеши и их потенциального сводного брата Смердякова с учетом того, что каждый из них имеет уникальный подход к страданию и Богу в силу различий их личностей и убеждений.

Ключевые слова: страдание, прощение, Ф.М. Достоевский, «Братья Карамазовы», русская литература, реализм